

Літаратура

1. Старічэнок, В. Д. Большой лингвистический словарь / В. Д. Старічэнок. – Ростов н/Д : Феникс, 2008. – 811 [1] с.
2. Стральцоў, М. Л. Ад маладзіка да поўні : аповяданні, аповесці, эсэ / Міхась Стральцоў ; уклад. В. Стральцовай. – Мінск : Маст. літ., 2005. – 430 с.
3. Стральцоў, М. Перад дарогай : Аповяданні, аповесці : Для ст. шк. узросту / Маст. В. В. Дударэнка. – Мінск : Юнацтва, 1994. – 269 с.

Т. М. Тарасава (Беларусь)

АПОВЕСЦЬ-ЭСЭ ВІКТАРА ҚАРАМАЗАВА «КРЫЖ НА ЗЯМЛІ І ПОЎНЯ Ё НЕБЕ» (1991)

Твор складаецца з 24 замалёвак, у якіх знайшлі адлюстраванне жыццёвыя і творчыя перыпетыі знакамітага беларускага пейзажыста Вітольда Каятанавіча Бялыніцкага-Бірулі. В. Карамазаву ў адным інтэрв'ю казаў: «Мне вельмі важна ведаць: адкуль мастак, дзе ён пачаўся. Самыя моцныя ўражанні закладваюцца ў чалавека ў дзяцінстве, ён у свет ідзе адтуля, дзе яго пупавіна закапаная. І потым мастак, пад якімі б уплывамі ні аказаўся, ён найперш рэалізуе сваю прыроду, тое святло, якое ён убачыў і атрымаў у сваю душу з маленства» [1].

Жанравае азначэнне *аповесць-эсэ* сведчыць, што аўтарскае «я» выконвае ў творы фундаментальную функцыю: яно арганізуе цэлы ланцужок разважанняў, імпрэсіяністычных асацыяцый, вывадаў. Гэта своеасаблівы лірычны дыялог пісьменніка з чытачом, у якім адсутнічае прэтэнзія на сістэмнасць і права на ўсеабдымнасць. У мастацкую біяграфію сусветна вядомага суайчынніка В. Карамазаву арганічна ўплітае дзённікавыя ўспаміны і лісты самога жывапісца, што надае асобе таленавітага чалавека манументальную велічнасць і непаўторную глыбіню.

«Крыж на зямлі і поўня ў небе» – твор біяграфічны, дакументальны і мастацкі адначасова. Жанравая форма *аповесці-эсэ* дае магчымасць В. Карамазаву запарабаваць інтэлектуальны патэнцыял самога чытача, яго асабісты жыццёвы досвед. Пісьменнік, успамінаючы працу над творам, адзначае: «Калі я пісаў пра Бялыніцкага-Бірулю, што я меў? Толькі скупыя факты: калі, дзе нарадзіўся, што напісаў і г.д. Я сеў у свой усюдыход «Ніву», узяў стрэльбу й сабаку і паехаў паляўнічымі сцежкамі Бялыніцкага-Бірулі. І там я знайшоў усё неабходнае: і факты, і яго невядомыя літаратурныя творы, і яго лісты да дачкі Любы. Чым Біруля толькі ні захапляўся! Ён быў усебакова таленавіты чалавек прыблізна такога плану, як мастакі эпохі італьянскага Адраджэння» [1]. В. Бялыніцкі-Біруля ў творы В. Карамазавы паўстае ўнікальна тонкім пейзажыстам, высокадухоўным жывапісцам, цесна паяднаным з прыродай, зямлёю, з чалавекам працы: «... улада колераў і ўлада святла. У колерах і святле – таямніца жыцця, свету? Зразумеўшы іх, ці можна спасцігнуць душу чалавека, яго лёс, драму?» [2, с. 66].

Стрыжнем сюжэтнай лініі аповесці-эсэ выступае жыццё В. Бялыніцкага-Бірулі, знітаванага з прыродай, дзе ўсё арганічна ўзаемазвязана: жыццё і смерць побач, фізічнае паміранне не ёсць знікненне, адна форма жыцця змяняецца на іншую: «Любіце прыроду, працуйце на прыродзе, вывучайце яе ва ўсе поры года, кожны дзень і кожную хвіліну!» [2, с. 73]. Кніга В. Карамазавы прасякнута дзіўна тонкім філасофскім разуменнем жывапісу і асобы Бялыніцкага-Бірулі-мастака і чалавека. Канкрэтныя факты з жыцця пейзажыста напоўнены глыбокім пісьменніцкім лірыка-аналітычным роздумам над таямніцамі быцця, над глыбінёй унутранага свету творчай асобы: «Бялыніцкі-

Біруля – мастак унікальны, тонкі, ён, як ніхто іншы, адчуваў прыроду. З кім яго параўнаць – я нават ня ведаю» [1].

Узмацненне эсэістычнага пачатку ў прозе В. Карамазава канца XX ст. сведчыць аб вызначальнай ролі пісьменнікага «я» ў арганізацыі літаратурнага твора, калі факты прыватнага жыцця чалавека разглядаюцца з філасофскага пункту гледжання: законы быцця праяўляюцца ў канкрэтным лёсе, з аднаго боку, універсальным, а з другога – асобасна вузкім. Менавіта жанравыя прыкметы эсэ: суб’ектыўнасць, выразна акрэсленая аўтарская пазіцыя, адсутнасць устойлівай формы, кампазіцыі, свабодная манера апаведу, разлічаная на шчыры дыялог з чытачом, – уласцівыя сутнасць супярэчлівых эпох (і эпохі В. К. Бялыніцкага-Бірулі, і 90-х гадоў XX ст.).

Са старонак кнігі «Крыж на зямлі і поўня ў небе» паўстае і бязмерна шчаслівы, і сумна трагічны лёс В. К. Бялыніцкага-Бірулі. Шчаслівы – у тым, што жывапісец быў далучаны да школы мастакоў-перадзвіжнікаў, да выдатных майстроў пейзажнага малюнка (І. Рэпіна, У. Макоўскага, К. Каровіна, І. Левітана, А. Саўрасава і інш.), што тонка разумеў і адчуваў душу прыроды, быў у няспынным пошуку гармоніі і характа, пакутлівым філасофскім роздуме ад наведвання Яснай Паляны пасля смерці Л. Талстога і ад хвалючай сустрэчы з Якубам Коласам у Мінску. І трагічны – у смерці ад сухотаў каханых жанчын, заўчасным сыходзе з жыцця адзінай любімай дачушкі Любашы, у складаных стасунках мастака і грамадства савецкага часу.

В. Карамазаў у апавесці-эсэ выяўляе не толькі творчую, але і чалавечую адметнасць мастака Бірулі, цэласнасць яго натуры, працавітасць, жыццёвую мудрасць. Эстэтычны густ Карамазава-пісьменніка тонка расчытвае мастацкі код В. К. Бялыніцкага-Бірулі, раскрывае таямніцы яго таленту, арганічна паядноўвае духоўнае і фізічнае жыццё мастака, яго філасофскія і інтэлектуальныя пошукі. Ала Сямёнава тонка заўважыла: «Патрэбна эстэтычнае чутцё. А і здольнасць прамовіць пра свае ўражанні. І канкрэтныя веды. І ўменне расшыфраваць, расчытаць мастацкі код – ярка, вобразна, цікава. Адчуць думку і эмоцыі. Стварыць постаць мастака, паказаць асобу, распавесці пра таямніцы творчасці, вызначыць канкрэтныя выявы, карціны, спалучыць размову пра духоўнае жыццё мастака і яго працу, дзе так блізка і філасофія, і інтэлектуальны пошук, і эмацыянальнае напружанне, і фізічныя высілкі, часам – цяжкія. Як сваё ўменне, свой духоўны і творчы вопыт, свае здольнасці вызначыць у сістэме каардынат іншага творчага вопыту, шукаць мастацкі сэнс у вышнім духоўным здзяйсненні, у іманентнасці імправізацыі, у жорсткай дысцыпліне прафесіяналаў? У фактах біяграфіі – знешніх і ўнутраных, свядомасна вызначаных?» [3].

Узнёсла паэтычна В. Карамазаў апісвае стварэнне многіх карцін В. К. Бялыніцкага-Бірулі («Лён зацвіў», «Беларусь. Яблыні ў квецені») і называе гэта «высокадухоўным жывапісам». Фарбавая палітра Бірулі натхняла моўную выяўленчую палітру Карамазава, поўную чар, імпрэсіяністычных нюансаў, жывых гукаў. У жывапісца была любімая фраза: «Слухаць цішыню». Ён умеў цішыню і слухаць, і чуць. Яна для яго жыла ў гуках. Яна была музыкай, якая пералівалася ў музыку яго пейзажаў. Талент мастака-імпрэсіяніста В. К. Бялыніцкага-Бірулі роўнавялікі яго таленту пісьменніка, пра што сведчыць змешчанае ў канцы кнігі апавяданне Бірулі «Кіслячыха». Апавесць-эсэ «Крыж на зямлі і поўня ў небе» – своеасаблівы дыялог мастака-жывапісца і мастака-пісьменніка Карамазава, дзе няма бяздушнасці, адсутнасці пачуцця, болю, радасці, няма здрады дому і жыццю.

Літаратура

1. Карамазаў, В. [Электронны рэсурс] / В. Карамазаў. – Рэжым доступу: www.nn.by – Дата доступу : 15.09.2019.

2. Карамазаў, В. Ф. Крыж на зямлі і поўня на небе / В. Ф. Карамазаў // 3 вясню ў адным вагоне : аповесці, эсэ, дзённік / В. Карамазаў. – Мінск : Юнацтва, 2002. – С. 61–260.
3. Сямёнава, А. Вызначанымі сцэжжамі [Электронны рэсурс] / А. Сямёнава. – Рэжым доступу: <http://media.catholic.by/nv/n41/art18.htm?forprint=1>. – Дата доступу : 07.10.2020.

В. И. Толкачѳв (Беларусь)

РОЛЬ ПОЛИТИЧЕСКОГО ДИСКУРСА В ПОЛИТИЧЕСКОМ ПРОЦЕССЕ

Политический дискурс является центральным понятием, вокруг которого идёт основная смысловая и политическая борьба, поскольку он составляет важную часть реального политического процесса. Анализ различных сторон политического дискурса показывает, что в нём присутствует тенденция как утверждения сильной государственной власти через обращение к идеологии строительства нации, так и тенденция утверждения приоритета государства в постоянном изменении правил политического процесса и стремлении его подчинения субъективной воли сильной личности. Признавая многовариантность политического дискурса (глобальный, региональный, национальный), следует иметь в виду постоянное осознанное столкновение между ними, проявление конкурентной борьбы, стремление дискурсов более высокого порядка апеллировать к особым условиям существования в политике.

Применение дискурсов в сфере политической деятельности связано не только с языковой компетенцией, но и с базисными характеристиками речи и символической интеракции, выступающими как коммуникативная компетенция, придавая таким образом политическому процессу нормативную, predetermined заданность. Такое понимание политического дискурса позволяет характеризовать его как совокупность иллокутивных речевых актов, понимаемых как равенство шансов на тематизацию мнений и их критику. Таким образом, не дискурс возникает по поводу проблемы, а проблема репрезентируется дискурсом.

Политический дискурс относится к сфере коммуникативного действия и рефлексивному мониторингу действия с ориентацией на стратегическое действие. Выступая как вариант фактической речи, максимально приближающей слушающего к личности говорящего, политический дискурс апеллирует к коллективным знаниям и представлениям. Исходя из этого, в рамках политического дискурса эффект языкового воздействия сохраняется на достаточно высоком уровне, оказывая огромное влияние как на узкие социальные группы, так и на общественное мнение в целом.

Таким образом, политический дискурс, являясь сложным коммуникативным явлением, представляет собой целенаправленное политическое действие, отражающее субъективную психологию его участников. Вместе с тем он является когнитивным процессом, поскольку связан с созданием и передачей новых политических знаний. Представление политической жизни общества через призму политического дискурса, таким образом, будет выступать весьма эффективным инструментом при анализе действий различных противоборствующих сторон, их целей, задач и возможностей. Тем самым он будет выступать как пространство политической борьбы, компромисса, союза различных политических сил, необходимым условием для использования их потенциальных возможностей.

Зная характер и направленность политического дискурса в Республике Беларусь, мы сможем конструировать различные модели политического процесса, управлять им, придавая выгодную для нас направленность. Изучение